

Hyvinvointivaltion idea kantaa, toteutus takkuu

Työttömyysasteen ollessa eurooppalais-ta huippua, toimeentulotensaajien määrän kasvaessa, lapsiköyhyyden ja asunnottomuuden lisääntyessä voisi maalilla kuvaa hyvinvointivaltion lopusta.

Ennen lopunajan julistamista on syytä pysähtyä miettimään, mitä me oikeastaan ajattelemme hyvinvointivaltiosta. Miksi se on suomalaisessa yhteiskunnassa tärkeä? Tärkeä se on, sillä hyvinvointivaltion tai -yhteiskunnan puolustaminen kelpaa erilaisten politiikka-toimien, joskus vastakkaistenkin, oikeutukseksi puoluekentän joka lohkolla.

Pohjoismainen hyvinvointivaltio, joka tarjoaa universaalit peruspalvelut ja jonkinlaisen turvan kaikille maassa asuville, on osoittautunut kansainvälisissä vertailuissa varsin erinomaiseksi, jopa ylivoimaiseksi, tavaksi järjestää yhteiskuntaa. Näin ainakin, kun kyse on sosiaalisesta oikeudenmukaisuudesta, sukupuolten välisestä tasa-arvosta, vähäisestä korruptiosta tai luottamuksesta instituutioita ja toisia ihmisiä kohtaan.

Pohjoismaissa elämään tyytyväisyys on korkealla tasolla. Avoimessa markkinataloudessa on löydetty sellainen yhteiskuntajärjestys, että jonkinlaiset hyvän elämän edellytykset ovat olemassa suurelle osalle väestöstä.

Data-analytiikan avulla voidaan ymmärtää nykyhetken olosuhteita, mutta mikään tieto ei voi korvata arvoja päätöksenteossa.

Hyvinvointivaltio kaipaa näkemysellisyyttä

Suomessa pohjoismaisen hyvinvointivaltion piirteet saavutettiin 1980-luvulla, jolloin käytettävissä oli merkittävästi vähemmän tietoa tai dataa kuin nykyisin. Oppia otettiin erityisesti muista Pohjoismaista, mutta muutakin kansainvälistä keskustelua seurattiin jo 1900-luvun alusta lähtien. Jo tuolloin esitettiin erilaisia näkemyksiä siitä, mitä hyvä yhteiskunta tarkoittaa ja mikä siinä on julkisen vallan rooli.

Väestön ikärakenne ja maailmansotien jälkeinen talouskasvu (pois lukien 1970-luvun öljykriisi) loivat suotuisan kasvualustan hyvinvointivaltion laajentamiselle kahdeksankymmentäluvulla.

Nykyinen ihanne näyttöön perustuvasta päätöksenteosta ja dataohjautuvasta yhteiskunnasta ohittaa sen, että pohjoismainen hyvinvointivaltio ei olisi syntynyt näyttöön perustuen. Näyttöä ei voi saada sellaisesta ilmiöstä, mitä ei vielä ole. Tutkimustietoa tarvitaan päätöksenteon tueksi, erilaisten vaihtoehtojen puntarointiin tai vaikkapa hallitusten esitysten valmistelussa. Tutkimustieto kertoo kuitenkin aina menneisyydestä. Data-analytiikan avulla voidaan ymmärtää nykyhetken olosuhteita, mutta mikään tieto ei voi korvata arvoja päätöksenteossa. Arvokeskustelu kertoo, mitä yhteiskunnassa halutaan tavoitella.

Hyvinvointia tavoitellaan, jotta ihmisillä olisi mahdollisuus hyödyntää oma potentiaalinsa, elää hyvää elämää.

Hyvinvointivaltiota ei voi säilöä

Hyvinvointivaltio rakennettiin hyvin erilaisessa yhteiskunnassa verrattuna nykyiseen. Jos se suunniteltiin puhtaalta pöydältä nyt, näyttäisi se toisenlaiselta. Yhteiskunnan muuttuessa myös ihmisten arki muuttuu. Esimerkiksi arjessa tarvittavat hyödykkeet eivät ole tyystin samoja. Vielä 1990-luvulla internet-yhteys tai kannettava puhelin olivat jonkinlaista ylellisyyttä, nykyisin välttämättömyyshyödykkeitä.

Suomalaisen pitkäikäistyneen yhteiskunnan on löydettävä tapaa ylläpitää hyvinvointia planeetan rajat huomioiden. Sen pitäisi järjestää yhteiskunnan toimintaa siten, että hyvinvoinnin edellytykset turvataan kaikille, erilaisissa elämäntilanteissa. Poliittisten päättäjien on kuitenkin helpompaa tarttua yksityiskohtiin, puolustaa olemassa olevaa sen sijaan, että keskusteltaisiin kansalaisten kanssa siitä, mistä hyvinvointi oikeastaan muodostuu. Hyvinvointi ei palaudu vain saattavilla oleviin etuuksiin ja palveluihin.

Hyvinvointia tavoitellaan, jotta ihmisillä olisi mahdollisuus hyödyntää oma potentiaalinsa, elää hyvää elämää.

Hyvinvointi edellyttää paitsi riittävää elintasoa, myös ihmissuhteita ja merkityksellistä tekemistä.

Ytimessä vastavuoroisuus

Kuten **Erik Allardt** jo 1970-luvulla linjasi, hyvinvointi edellyttää paitsi riittävää elintasoa, myös ihmissuhteita ja merkityksellistä tekemistä. Allardt ei ottanut kantaa siihen, miten nämä hyvinvoinnin ulottuvuudet konkretisoituvat parhaalla tavalla. Työ voi monelle lisätä hyvinvointia kaikilla ulottuvuuksilla: palkkatulot tuovat toimeentulon turvaa, työtoverit kohtaamisia ja mielekäs työ merkityksellisyyttä. Yhtäältä ihmissuhteet ja merkityksellinen tekeminen voivat tarkoittaa aikaa lastenlasten kanssa tai aikuisen lapsen ja hänen vanhempansa yhdessäoloa.

Pohjoismaissa työllisyysaste on ollut korkea. Jokainen osallistuu yhteiskuntaan kykyjensä ja voimavarojensa mukaan. Tässä suhteessa yksi keskeisimmistä universaaleista palveluista on ollut koulutus. Koulutus ja kouluttautuminen ovat yksilön etu, mutta osaavasta työvoimasta hyötyvät myös yritykset.

Parhaassa tapauksessa tehdään uusia innovaatioita ja yhteiskunnalle saadaan lisää verotuloja. Väestötasolla tarkasteltuna korkeakoulutus on eduksi terveydelle, hyvinvoinnille ja tulotasolle.

Yhteisiä voimavaroja käytetään heidän hyväksi, joita kohtaa pienempi tai isompi onnettomuus, kuten vaikka työttömyys tai vakava sairaus. Hyvinvointivaltio vakautuksen tavoin pehmentää iskuja. Hyvin harvalla olisi varaa kattaa esimerkiksi mittavat syöpähoidot tyystin omasta pussista. Samaan aikaan moni on varmasti iloinen siitä, jos ei tällaista onnettomuutta kohtaa, vaikka siitä saisikin rutkasti vastinetta maksetuille veroille.

Hyvinvointivaltion idea kestää, toteutus horjuu

Sosiaaliturvan leikkauksia suurempana uhkana hyvinvointivaltiolle on, että hyvinvointivaltion idea hukataan. Puolustetaan järkähtämättä nykyistä järjestelmää kaikkine yksityiskohtineen tai sitten taloudellisiin realiteetteihin vetoamalla "varjellaan" hyvinvointivaltiota leikkamalla vähän sieltä ja täältä, vailla ymmärrystä kokonaisvaikutuksista.

Hyvinvointi ei ole mitään nollasummapeliä, jossa yhden hyvinvointi on toiselta pois. Ei, ainakaan jos hyvinvointi ymmärretään Allardtin tavoin. Esimerkiksi hyvinvointivaltio ei voi poistaa yksinäisyyttä, mutta se voi luoda edellytyksiä yksinäisyyden vähentämiselle. Siksi tarvitsemme paljon enemmän keskustelua siitä, miten julkinen valta, yritykset ja kansalaiset voivat osallistua hyvinvoinnin luomiseen.

Yksimielisyyttä politiikkatoimista ei tarvitse löytää. On mahdollista tehdä kokeiluja tai ottaa oppia sieltä, missä asioita tehdään hyvin. E2 Tutkimuksen (www.e2.fi) 2025 kyselyn mukaan suuri osa suomalaisista haluaa pitää kaikki mukana silloinkin, kun valtionaloutta laitetaan kuntoon. Se antaa hyvät eväät päivittää hyvinvointivaltio tähän päivään, jos vaan poliittista tahtoa löytyy.

Paula Saikkonen
VTT, tutkimuspäällikkö,
Terveyden ja hyvinvoinnin laitos THL

Saikkonen (THL) työskentelee hankkeessa, jossa tutkitaan taloudellista ja sosiaalista kestävyttä läpi ajan ja alueiden ikääntyvässä yhteiskunnassa (www.sustageable.fi)